

PROFESSIONELE TAALVAARDIGHEID

Wat leren we uit onderzoek naar beroepstaaltaken?

Hoe krijgen beroepsopleidingen zicht op relevante beroepstaalcompetenties? In dit eerste artikel van twee bespreken An De Moor en Wilma van der Westen de leerpunten uit een grootschalig onderzoek naar contextrijke taaltaken in de beroepsopleidingen van Odisee-hogeschool in Vlaanderen.

AN DE MOOR & WILMA VAN DER WESTEN

Om te kunnen slagen in het hoger onderwijs moet de taalvaardigheid van leerlingen uit het voortgezet onderwijs (vo) evolueren van een schooltaalvaardigheidsniveau naar een academisch/professioneel taalvaardigheidsniveau. Daar komt bij dat taalvaardigheid een noodzakelijke voorwaarde is voor studiesucces in het hoger onderwijs (De Wachter et al., 2013). In de Vlaamse hogeschool Odisee is onderzoek gedaan naar taaltaken, hetgeen leidde tot bijsturing van de curricula en inbedding van taalleerlijnen bij enkele opleidingen, tot een betere voorbereiding op het werkveld en tot bewustzijn

van het belang van vakoverschrijdende samenwerking om daarmee contextrijke taaltaken te garanderen. Het onderzoek kan ook tot inspiratie dienen voor leraren die voor hun examenleerlingen de kloof tussen het voortgezet en het hoger onderwijs willen verkleinen. Kennis van het type opdrachten in het hoger beroepsonderwijs – de taaltaken – kan hen helpen om hun leerlingen daarop beter voor te bereiden. Het in het vo bekende drietal *be-toog*, *uiteenzetting* en *beschouwing* schittert bijvoorbeeld door afwezigheid.

Een opleiding in het hoger beroepsonderwijs (hbo) bekwaamt studenten in beroepscompetenties: zij verwerven de complexe kennis, houding, vaardigheden en

inzichten om beroepstaken uit te kunnen oefenen in een voortdurend veranderende context met wisselende eisen. Dat geldt evenzeer en onverkort voor de beroepstaalcompetenties: professionele bacheloropleidingen horen studenten op te leiden tot communicatief competente professionals (Faber-de Lange & Van der Pool, 2015; Van der Westen 2019). De beroepstaalcompetenties verdienen daarom een goede plek in een samenhangend leerplan of curriculum. Maar gebeurt dit wel? De eerste voorwaarde om dit te realiseren, is dat een opleiding zicht heeft op de daadwerkelijke beroepstaalcompetenties: welke communicatieve taken en genres zijn cruciaal voor beginnende hbo-professionals? Deze

moeten vervolgens opgenomen worden in een curriculum waarin studenten opgeleid worden tot autonome taalvaarders (Alladin & Van der Westen, 2010).

Onderzoek

Zowel in Nederland als in Vlaanderen vormen de landelijke beroepsprofielen de basis voor landelijke opleidingsprofielen voor elke hbo-opleiding. Onderdeel van het beroepsprofiel is het competentieprofiel, een verzameling van (deel)competenties en bijbehorende gedragsindicatoren. Hieruit valt – voor een deel – te distilleren welke taalvaardigheid nodig is voor een beroep (Van der Westen, 2010). Met de beroepstaalcompetenties,

Foto: Marco Mertens | Odisee-hogeschool

Bedrijven noemden het belang van taaltaken die in de opleiding niet tot nauwelijks aandacht kregen: e-mails schrijven, grondig kunnen lezen, samenvatten van artikelen en folders, en kunnen notuleren

die naast taalvaardigheid ook betrekking hebben op kennis en gedrag, is het anders gesteld. Die zijn niet beschreven. Een duidelijk beeld van relevante taaltaken en tekstgenres die oefening behoeven, ontbreekt. De hogeronderwijspraktijk laat daardoor soms een stevige discrepantie zien: taaltaken die veelvuldig geoefend worden – bijvoorbeeld rapporten schrijven – blijken voor de beroepsuitoefening niet zo relevant als gedacht en wel relevante beroepstaaltaken (e-mails schrijven, videoconferencing) worden soms helemaal niet geoefend. Om de relevante taaltaken in beeld te krijgen, is bij de Odisee-hogeschool in Vlaanderen breed en grootschalig onderzoek gedaan naar beroepstaaltaken.

Het onderzoek is uitgevoerd in alle bacheloropleidingen van de hogeschool en maakte deel uit van het Odisee-brede talenbeleidsplan. De onderzoeksvraag was tweeledig: welke taaltaken worden door het werkveld belangrijk gevonden en welke taaltaken komen in de opleiding aan de orde? Het onderzoek bestond uit drie deelonderzoeken, verspreid over de studie jaren 2014–2019 en werd uitgevoerd bij verschillende gelegingen: een werkveldbevraging bij het studiegebied Handelswetenschappen en Bedrijfskunde, een docentenbevraging naar taaltaken in de lerarenopleidingen en een uitgebreidere docentenbevraging naar de studietoer beroepstaaltaken in de studiegebieden Onderwijs, Handelswetenschappen en Bedrijfskunde, Industriële Wetenschapstechnologie en Gezondheidszorg. De resultaten uit dit onderzoek kunnen aanzetten tot nadenken over de selectie en frequentie van taaltaken in het kader van taalbeleid van een hbo-instelling, over opname van taaltaken in het curriculum en over docentprofessionalisering.

Eerste resultaten

Brusselse stagestudenten van de opleidingen Office Management, Bedrijfsmanagement en Accountancy kregen in het studiejaar 2014–2015 een vragenlijst mee voor hun stagebedrijf. Uit deze werkveldbevraging kwa-

men de volgende bevindingen. Bedrijven noemden het belang van taaltaken die in de opleiding niet tot nauwelijks aandacht kregen: e-mails schrijven, grondig kunnen lezen ('deep reading'), samenvatten van artikelen en folders, en kunnen notuleren. Het werkveld vraagt om studenten die een grotere overtuigingskracht aan de dag leggen, die teksten in een professionele layout kunnen gieten; ook hechten ze aan een verzorgde uitspraak. Daarentegen is het schrijven van rapporten enkel belangrijk voor het werkveld van Office Management en is het schrijven van webteksten eerder een taak van communicatiespecialisten dan van afgestudeerden aan deze opleidingen. Op basis van deze uitkomsten heeft de taalwerkgroep van het studiegebied Handelswetenschappen en Bedrijfskunde actiepunten geformuleerd, het curriculum aangepast en een taalvaardigheidsleerlijn opgesteld.

In 2018 werd onderzocht welke taaltaken in de lerarenopleiding werden geoefend en in welk jaar of welke opleidingsfase. De docenten van de lerarenopleidingen basisonderwijs en voortgezet onderwijs van de Odisee-campus in Sint-Niklaas werd gevraagd om aan te duiden welke taaltaken zij hoe vaak en in welk jaar laten uitvoeren. Kader 1 laat zien welke taaltaken de docenten belangrijk vonden en in welke fase van de opleiding deze aan de orde komen.

Verdieping

Hieropvolgend is een uitgebreidere vragenlijst geconstrueerd om antwoord te krijgen op de vragen:

1. Welke taaltaken worden in de niet-talige opleidingsonderdelen/vakken van de opleiding van studenten gevraagd?
2. Welke taken zijn noodzakelijk voor de opleiding (studietoer taaltaken) en welke zijn relevant voor het beroep (beroepstaaltaken)?
3. Hoe worden studenten voorbereid op de taaltaken, hoe krijgen zij feedback en hoe vindt de beoordeling plaats?

Nog in datzelfde jaar 2018 werd de uitgebreide vragenlijst uitgezet. Deze is ingevuld door 230 van de circa 800 docenten van de studiegebieden Gezondheidszorg, Handelswetenschappen en Bedrijfskunde, Industriële Wetenschapstechnologie en Onderwijs.

Met de uitkomsten van dit onderzoek in de hand is het curriculum aangepast, vooral op selectie en frequentie van taaltaken. Taken die onnodig of onnodig vaak werden gevraagd, werden geschrapt of gereduceerd. Andere taaltaken werden vakoverschrijdend aangeboden, waardoor de overladenheid van het programma en de taakbelasting van studenten én docenten daalden. Door dit onderzoek werd ook de kloof tussen de 'kleinere' taken die in de loop van de studie werden uitgevoerd en de omvangrijke en complexe taak van de bachelorscriptie aan het eind van de opleiding zichtbaar

en dat leidde tot het dichteren daarvan.

De inventarisatie van taaltaken is ook gebruikt om verder onderzoek te doen. In een digitale bevraging konden docenten aanklikken welke taaltaken er in hun onderwijs zitten. Dit onderzoek legde de meest voorkomende taaltaken in de opleidingen bloot (zie figuur 1). De top 5 wordt gevormd door mondelinge presentaties, vakliteratuur verzamelen, selecteren en bespreken (syntheseteksten met een professioneel doel), feedback geven, een reflectieverslag schrijven en op de vijfde plaats een verslag schrijven. Papers schrijven, teksten samenvatten en e-mails schrijven worden over het algemeen minder vaak als schrijfpdracht gegeven, terwijl e-mails schrijven uit de eerdere werkveldbevraging bij het studiegebied Handelswetenschappen en Bedrijfskunde bijvoorbeeld

EERSTE JAAR (PROPEDEUSE)	TWEEDE OF DERDE JAAR (HOOFDFASE)	HELE OPLEIDING
<ul style="list-style-type: none"> • instructies formuleren • dialoog/discussie voeren • presenteren • e-mail schrijven • coachingsgesprek voeren • peerfeedback geven • reflectieverslag schrijven • samenvatting schrijven • verslag schrijven • vakliteratuur verzamelen en selecteren • gesprekstechnieken hanteren • portfolio schrijven • adviesgesprek voeren • grafieken en tabellen begrijpen • excursieverslag schrijven • conflictgesprek voeren 	<ul style="list-style-type: none"> • draaiboek • enquête • gesprek met ouders • interview afnemen • interview analyseren • projectplan 	<ul style="list-style-type: none"> • artikel schrijven • paper • bachelorscriptie • onderzoeksvoorstel

Kader 1. Belangrijke taaltaken, volgens de docenten van de lerarenopleidingen primair en voortgezet onderwijs van Odisee-hogeschool, gerangschikt naar de opleidingsfase waarin deze aan de orde komen

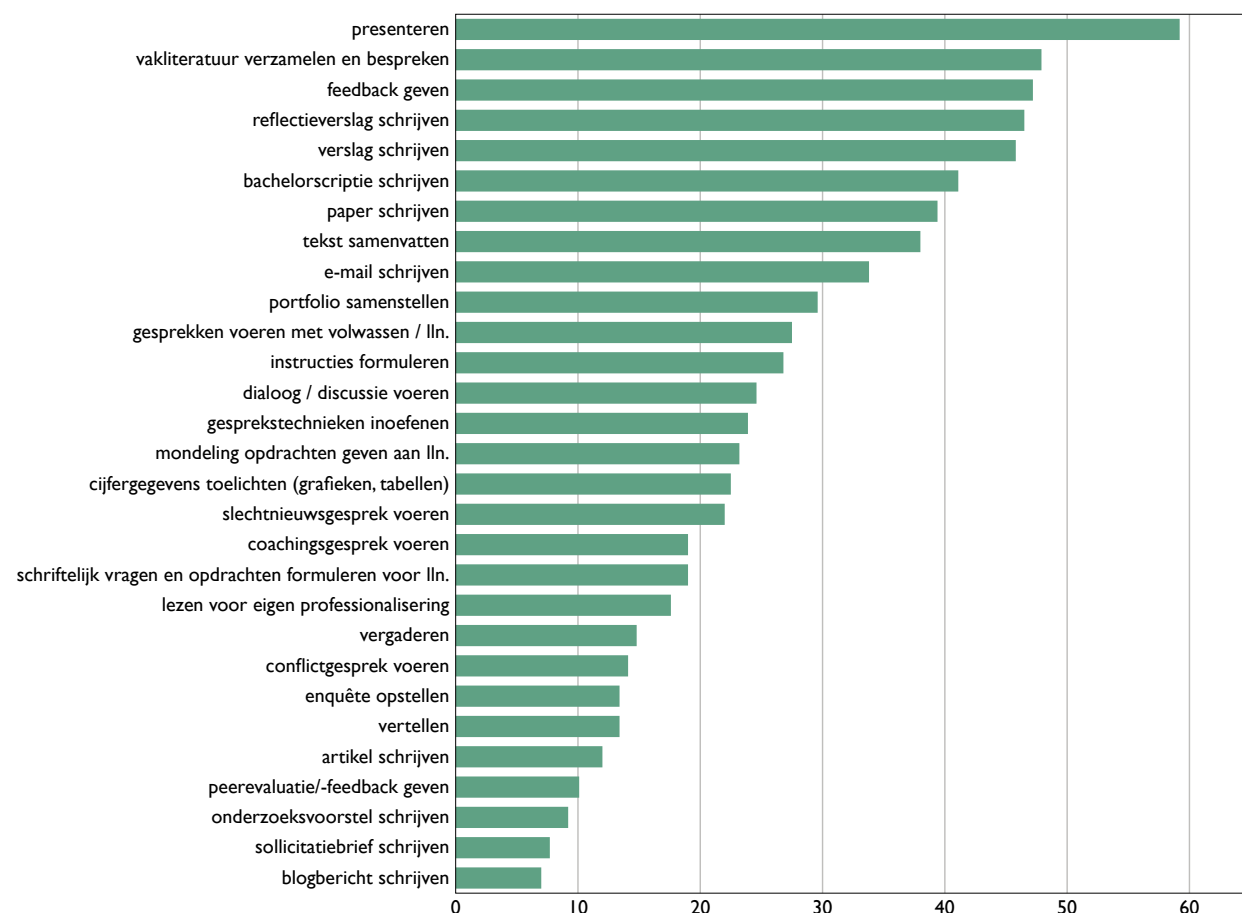
Leren omgaan met verschillende perspectieven en wisselende eisen en daarin een weg vinden, is een goede voorbereiding op het werkveld

als heel belangrijk uit de bus kwam. Bepaalde taaltaken of genres blijken niet van algemeen belang maar kenmerkend voor bepaalde beroepen, zoals het voeren van slechtnieuwsgesprekken voor bijvoorbeeld leraren of zorgmedewerkers.

Beoordeling en feedback

Het onderzoek bracht ook aan het licht dat binnen Odisee meer dan de helft (55%) van de taaltaken vakoverstijgend wordt beoordeeld, dat wil zeggen door docenten van verschillende opleidingsonderdelen/vakken die

vanuit hun eigen expertise feedback geven. Dit levert grote winst op voor studenten: zij krijgen hierdoor niet alleen minder taken, ze leren bovendien om te gaan met wisselende eisen. Daarmee benadert zo'n opdracht eerder de complexiteit van reële beroepstaken. Als een student feedback op zijn reflectieverslag krijgt van een taaldocent, een docent psychologie en een docent verpleegkundig competentie management, dan leert hij of zij rekening te houden met inzichten uit verschillende perspectieven en vakken en ook te letten op formulering, zins- en tekststructuur en taalverzorging. Leren omgaan

Figuur 1. De taaltaken in de opleidingen, van boven naar beneden van meest naar minst voorkomend

Een opleidingsdocent, en zeker een taaldocent, is niet altijd even vertrouwd met het beroep of vakgebied waarvoor hij zijn studenten opleidt

met verschillende perspectieven en wisselende eisen en daarin een weg vinden, is een goede voorbereiding op het werkveld.

Al eerder waren er voor vrijwel alle taaltaken kijkwijzers opgesteld, zodat de beoordelingscriteria helder zijn, gedeeld worden en kunnen dienen als leidraad voor feedback. Uit het onderzoek beantwoorde maar liefst 96% van de respondenten de vraag of de studenten op voorhand inzicht kregen in de beoordelingscriteria van de taalkaak positief. Daarnaast antwoordde 70% van de docenten positief op de vraag of ze ook aandacht besteden aan taalaspecten binnen hun vak. Zij letten daarbij – volgens eigen opgave – op professioneel taalgebruik (49,3%), zinsbouw (48,6%), spelling en leestekens (47,2%), en tekstopbouw (42,3%). De eindbeoordeling heeft de vorm van feedback op het eindproduct (50,7%), becijfering (37,3%), of een kijkwijzer, checklist of beoordelingsformulier (21,8%).

Vernieuwingen

De onderzoeksuitkomsten leverden de hogeschool heel wat vernieuwing op: curricula werden aangepast; kijkwijzers omgezet in eenvormige feedbackformulieren; het aantal taaltaken werd gereduceerd door één specifieke taalkaak door verschillende docenten te laten beoordelen, ieder vanuit zijn eigen expertisebril; er kwam meer ruimte in het curriculum voor professionele taalvaardigheid en contextrijke opdrachten. Bovendien werkte het onderzoek sensibiliserend voor vakdocenten om in hun lessen aandacht te hebben voor taalvaardigheid, zoals bleek uit de hernieuwde vraag naar professionalisering in taalontwikkelen lesgeven.

Terugblikkend op dit onderzoek kunnen we concluderen dat de werkveldbevraging het geëigende instrument is om de daadwerkelijke beroepstaaltaken te inventariseren en selecteren voor het beroepsonderwijs. De docentbevragingen beperkten zich namelijk tot de bestaande taaltaken in het onderwijs, die vaak gebaseerd zijn op docentopvattingen of praktische overwegingen en soms verschillen van daadwerkelijke beroepstaal-

taken. Een opleidingsdocent, en zeker een taaldocent, is niet altijd even vertrouwd met het beroep of vakgebied waarvoor hij zijn studenten opleidt (Koeleman, 2019). Het werkveld beschouwen als dé plek om de daadwerkelijke beroepstaaltaken en de bijbehorende eisen uit te distilleren, lijkt een open deur, maar is in de huidige onderwijspraktijk nog niet vanzelfsprekend. Deze conclusie sluit naadloos aan bij ander onderzoek naar beroepstaaltaken en de communicatieve eisen daaraan. Ook Koeleman (2019) en Faber-de Lange en Van der Pool (2015) nemen het werkveld zelf als bron voor het vaststellen van – voortdurend veranderende – genres, taaltaken en de wisselende eisen die daaraan gesteld worden. Hiervan moeten, denken wij, nog veel opleidingen en docenten overtuigd worden, ook in andere onderwijssectoren.

In het volgende artikel, dat verschijnt in LTM 2022-6, worden lessen getrokken uit een reconstructieve casusanalyse van taalbeleid bij De Haagse Hogeschool voor het ontwerp van een professionele schrijflijn. ■

LITERATUUR

- Alladin, E., & Westen, W. van der. (2010). Voortraject Meertalige Studenten: Sterk in taal, sterk in studie – Taalleerstrategieën en een zelfstandige en actieve studiehouding. *LES*, 28(165), 14–16.
- Faber-de Lange, B., & Pool, E. van der. (2015). De communicatief competente professional in de ogen van managers: Een kwalitatieve exploratie als input voor curriculumontwikkeling. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 37(2), 217–239.
- Koeleman, P. (2019). *Professioneel taalgebruik in het economisch beroepenveld: Behoeftanalyse voor (taal)curriculumontwerp in het hoger economisch onderwijs* [Proefschrift, Universiteit van Amsterdam]. UvA-DARE. <https://hdl.handle.net/11245.1/3397dc96-134b-4cd3-8397-100ea8fd0bc7>
- Wachter, L. De, Heeren, J., Marx, S., & Huyghe, S. (2013). Taal: Noodzakelijke, maar niet enige voorwaarde tot studiesucces – Correlatie tussen resultaten van een taalvaardigheidstoets en slaagcijfers bij eerstejaarsstudenten aan de KU Leuven. *Levende Talen Tijdschrift*, 14(4), 28–36.
- Westen, W. van der. (2010). 'Maatregelen die fruit brengen!' Een model voor de integrale aanpak van taalontwikkeling in een hogere beroepsopleiding. *Advies & Educatie*, 27(4), 19–22.
- Westen, W. van der. (2019). Denkkader voor een leerprocesgerichte schrijflijn geïntegreerd in een professionele bacheloropleiding. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 37(2/3), 98–120.